

МАКОДЗЕЙ ЛЮДМИЛА ІВАНІВНА

Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
в.о. завідувача кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін,
кандидат педагогічних наук

ГУСАК ЮЛІЯ АНАТОЛІЇВНА

Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
старший викладач кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін

ІНКЛЮЗИВНА (СПЕЦІАЛЬНА) ОСВІТА У КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ

Проголошені в Україні реформи тісно пов'язані та стосуються сфери освіти як однієї із складових подальших процесів демократизації суспільства та держави, утвердження прав та свобод людини [1]. Без ефективної та дієвої вищої освіти, мотивації науки, наукових досліджень суспільство та держава не мають належних перспектив. До того ж, через ці складові можна більш конструктивно впливати на основні виклики, які стоять перед нашою державою.

Одним із важливим та глобальних викликів сьогодення є очевидні зміни у структурі населення, зокрема, через зростання чисельності людей з особливими освітніми потребами (наприклад, особи з інвалідністю, особи, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, учасники антитерористичної операції, тимчасово переміщені тощо)[2]. Така ситуація, як доречно наголошують М.І. Іншин, Д.І. Сіроха вимагає належного соціального захисту [3, с. 14]. При цьому, як показує міжнародний досвід, досвід міжнародного співтовариства, здійснення соціального захисту таких осіб провадиться через функціонування дієвої моделі інклюзивної (спеціальної) освіти (навчання) [4, с. 66-68]. Її головне призначення – забезпечення дієвої інтеграції людей з особливими потребами до усіх сфер суспільного життя. Доречно наголосити, що інклюзивна (спеціальна) освіта має комплексний характер та повною мірою стосується усіх ланок освіти. Тому, повною мірою вона стосується вищої освіти. За змістом Закону України «Про вищу освіту» вища освіта – це сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти. При цьому, особа з особливими освітніми потребами – особа з інвалі-

дністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти[5]. Цим Законом не регламентуються питання щодо особливостей застосування інклюзивного (спеціального) навчання у межах вищої освіти.

Доречно відзначити, що за змістом Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [6] (ст. 22) для реалізації права на вищу освіту особами з інвалідністю вищі навчальні заклади створюють їм необхідні умови для здобуття відповідної освіти. Прийом на навчання до вищих навчальних закладів осіб з інвалідністю проводиться на конкурсній основі відповідно до умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів, затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти і науки. Спеціальні умови для здобуття вищої освіти за державним замовленням і за рахунок цільових пільгових державних кредитів надаються: особам з інвалідністю, які не спроможні відвідувати навчальний заклад (за рекомендацією органів охорони здоров'я та соціального захисту населення); особам, у яких є захворювання, зазначені у Переліку захворювань та патологічних станів, що можуть бути перешкодою для проходження зовнішнього незалежного оцінювання; особам з інвалідністю I, II групи і дітям з інвалідністю віком до 18 років, яким не протипоказане навчання за обраною спеціальністю.

Цілком очевидно, що пропонувані підходи для здобуття вищої освіти для людей з особливими освітніми потребами, у тому числі людей з інвалідністю не можуть вважатися ефективними. Тому, особи з інвалідністю, по суті, змушені конкурувати із здоровими людьми на рівних умовах.

Таким чином, з науково-педагогічної та правової точок зору, інклюзивна (спеціальна) освіта в умовах вищої освіти має ряд принципових недоліків: а) відсутність доступних умов реалізації особами з особливими освітніми потребами права на вищу освіту; б) відсутність достатніх механізмів освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами щодо урахування їх індивідуальних потреб та інтересів; в) недостатність матеріально-технічного та іншого забезпечення вищих навчальних закладів при організації інклюзивного навчання; г) відсутність достатньої гнучкості навчально-освітнього процесу; г) відсутність інклюзивності при здійсненні наукової діяльності.

Цілісно та системно не вирішив відповідних проблем, ухвалений 05.09.2017 р., реформаторський Закон України «Про освіту»[7], оскільки він, переважно стосується питань інклюзивного навчання у межах дошкільної та середньої освіти. До прикладу, цим Законом передбачено, що заклади освіти за потреби утворюють інклюзивні та/або спеціальні групи і класи для навчання осіб з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей.

Тенденціями законодавчого забезпечення інклюзивної (спеціальної) освіти у системі вищої освіти є наступні: 1) розвиток інклюзивної вищої освіти суспільства, у тому числі через забезпечення доступу до такої освіти; 2) підвищення ефективності права на вищу освіту; 3) встановлення державної підтримки вищих навчальних закладів, де запроваджено інклюзивну (спеціальну) освіту; 4) запровадження гнучкого навчально-освітнього процесу, з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей осіб з інвалідністю; 5) запровадження механізмів дистанційного навчання; 6) запровадження нагляду та контролю щодо дотримання права на вищу освіту осіб з інвалідністю; 7) внесення системних змін до Закону України «Про вищу освіту», з урахуванням пропозицій експертів, вчених, інститутів громадянського суспільства.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254-к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. В Україні збільшилася кількість людей з інвалідністю // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2017/11/28/novyna/suspilstvo/ukrayini-zbilshylasya-kilkist-lyudej-invalidnistyu>
3. Іншин М.І., Сіроха Д.І. Соціальний захист в Україні: сутність, проблеми та перспективи / М.І. Іншин, Д.І. Сіроха // Актуальні проблеми соціального права. Випуск II: науково-практичний посібник // збірник статей учасників всеукраїнських соціальних програм(заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2015 р. / за загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. – К.: ПВГОІ «ІРСТ Україна», 2016. – С. 14.
4. Миськів Л.І. Принципи, завдання та функції інклюзивної освіти як світової моделі соціалізації осіб з обмеженими можливостями / Л.І. Миськів // Європейські перспективи. – 2013. – № 10. – С. 66-70.
5. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 37-38. – Ст. 2004.
6. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 21. – Ст. 252.
7. Про освіту: Закон України від 5.09.2017 р. № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 38-39. – Ст. 380.